

DOI 10.31909/26168774.2021-(52)-20
УДК 930:316.7(477.74)‘1945/1953’

CULTURAL AND ARTISTIC LIFE OF THE IZMAIL REGION IN 1945-1953

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ІЗМАЇЛЬЩИНИ У 1945-1953 рр.

Vira Церковна

кандидат історичних наук, доцент

E-mail: viratserkovna@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3245-1597

Research ID: AAB-8971-2021

Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, Україна

Vira Tserkovna

PhD of Historical Science, Associate Professor

E-mail: viratserkovna@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3245-1597

Research ID: AAB-8971-2021

Izmail State University of Humanities,
Ukraine

ABSTRACT

One of the latest trends in modern domestic historical science is the further regionalization of research, in-depth attention of scientists to the cultural and artistic life of the regions of Ukraine, which has its own specifics. Traditionally, the study of the postwar period covered issues of reconstruction, economic development, and cultural development remained on the periphery of research preferences. Izmail is no exception here. The specifics of the cultural life of this region have not received proper coverage in Ukrainian historiography. At the present stage, it distorts the understanding of values and worldviews of the population of the region, leaves the possibility of various kinds of propaganda influences. Taking this into consideration, the analysis of the cultural and artistic life of the Izmail region in 1945-1953 becomes especially relevant.

Since cultural life is an extremely complex and diverse process of creative activity in all spheres of human existence and consciousness, the author considers in the article only theatrical and musical art and partly amateur art, analyzes the work of cultural and artistic institutions of Izmail region in the postwar period.

The study comes to the conclusion that cultural life in the analyzed period in the region was contradictory. It was characterized by extremely weak material and technical base, lack of adequate funding and related problems, was under constant control of party and Soviet government, which considered it as a tool for forming a new Soviet identity, gradually eroding and devaluing the national culture of the region. Despite the socialist content of cultural processes, centralization and ideological pressure, the network of cultural and artistic institutions in the region was restored and significantly expanded, which allowed to raise the cultural level of the population, to acquaint it with the works of Soviet and foreign artists. The analysis of the publications of the regional newspaper «Prydunayska Pravda» made it possible to supplement the archival materials for a fuller reproduction of cultural processes in the region.

The author of the article points out that such components of the cultural process as education, science, literature, cinema, fine and applied arts, the specifics of urban and rural cultural life, etc. need further in-depth study.

Key words: *post-war period, Izmail region, cultural development, cultural and artistic life, theatrical art, musical art, amateur art, regional press, «Prydunayska Pravda».*

Актуальність теми. Однією з новітніх тенденцій сучасної вітчизняної історичної науки є подальша регіоналізація досліджень, поглиблена увага вчених до культурно-мистецького життя регіонів України, яке має свою специфіку. Традиційно під час вивчення післявоєнного періоду висвітлювалися питання відбудови, економічного розвитку, а культурний поступ залишався на периферії дослідницьких уподобань.

Ізмаїльщина не стала винятком. На сучасному етапі це деформує розуміння ціннісних і світоглядних принципів населення регіону, залишає можливість різного роду пропагандистських впливів. Зважаючи на це, вивчення культурно-мистецького життя Ізмаїльської області у 1945-1953 рр. набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблеми розвитку української культури у повоєнний період досліджували О. Бажан, Н. Бахілова, Ю. Ганич, О. Жиров, А. Каюк, Д. Мележек, В. Ревенко, Л. Романець, Н. Сірук, Н. Терентьєва, О. Титаренко, Т. Федоренко. Культурно-мистецьке життя Ізмаїльщини у цей період не знайшло достатнього висвітлення у вітчизняній історіографії. Деякі напрями культурного розвитку краю розглядалися у працях І. Романюк (Романюк, 2004), Л. Циганенко (Циганенко, 2015, 2017), І. Татарко (Татарко, 2015), В. Церковної (Церковна, 2021), Н. Крюченкової (Крюченкова, 2021).

Враховуючи те, що культура посідає визначальне місце в суспільно-історичному розвитку українського народу, також недостатню вивченість історії культурного розвитку Ізмаїльської області у повоєнний період, **метою** даної публікації є дослідження культурного життя регіону в 1945-1953 рр. Оскільки, культурне життя – це надзвичайно складний і різноплановий процес творчої діяльності в усіх сферах людського буття й свідомості, то в межах цієї наукової розвідки зупинимось на розгляді театрального й музичного мистецтва та частково художньої самодіяльності.

Виклад основного матеріалу. Культурне життя у післявоєнний період в Ізмаїльській області, як і в інших областях, перебувало в надзвичайно складних умовах. Матеріальні збитки за роки війни в краї становили 3,5 млрд. крб. (КУІА. Ф. Р-1004. Оп. 1. Спр. 3: 3). Війна, посуха 1946 р. і катастрофічний голод 1946-1947 рр. призвели до скорочення чисельності населення області на 198729 осіб (Ільїн, 2021: 198). Відбулося руйнування довоєнної мережі культурних закладів.

Як відомо, ідеологічний тиск на українське суспільство і духовне життя, зокрема, дещо послаблений під час війни, в другій половині 40 – на початку 50-х років ХХ ст. знову починає посилюватись. Культурне життя у повоєнний період перебувало під жорстким політико-ідеологічним контролем та регламентувалося законодавчими актами загальносоюзного, республіканського й обласного рівнів. У 1945 р. було створено комісії Політбюро ЦК КП(б)У з науки, преси та видавництва, культури і літератури на чолі з Д. З. Мануїльським та відділи культурно-освітньої роботи, які координували та спрямовували ініціативи на місцях (Титаренко, 2021: 36-37). Одним із ключових елементів політико-ідеологічного контролю над культурною сферою, як слушно зауважила О. Титаренко, традиційно була цензура, яка регулювала і контролювала роботу культурно-мистецьких установ, газет і видавництв. Великого значення радянська влада надавала пропаганді. Про це свідчать матеріали обласної газети «Придунайська правда», більшу частину яких становили публікації, що пропагували переваги соціалістичного способу життя, радянський патріотизм і формували радянську ідентичність (Церковна, 2021).

Як відомо, значне місце в культурному житті українського народу посідає музичне мистецтво, в тому числі й аматорське. Осередком музичного життя в регіоні була Ізмаїльська обласна філармонія, створена рішенням Ізмаїльського облвиконкому в 1945 р. з метою популяризації серед населення класичної, радянської музики і літератури, надання допомоги аматорському мистецтву та пропаганди комуністичних ідеалів. З початку свого існування музичний заклад зіштовхнувся з низкою матеріально-фінансових проблем, які були відображенням становища економіки і тих умов, в яких відновлювали свою діяльність усі культурні установи в країні. Філармонія не мала своєї будівлі, концертної зали та приміщень для репетицій. Лише згодом, подолавши бюрократичну тяганину, вона отримала у своє розпорядження будинок по вулиці Садова 2/4, а у теплу пору року використовувала для виступів літній театр на розі проспекту Суворова і вулиці

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 52.**

Телеграфна, який у 1947 р. перейшов під її підпорядкування (КУІА. Ф. Р-423. Оп. 1. Спр. 2: 1-4).

У розпорядженні цього закладу була обмежена кількість музичних інструментів, незважаючи на те, що згідно з постановою ради народних комісарів УРСР «Про план розподілу повернутого УРСР Румунією майна, матеріалів і устаткування, що зберігалося у господарських організаціях м. Ізмаїл», філармонія у 1945 р. отримала 20 піаніно, 4 органи, 4 фісгармонії, 1 рояль. В описах передачі музичного майна у графі «стан» зазначалося, що у більшості інструментів були відсутні певні частини, вони потребували ремонту, деякі з них були зношені на 95% (КУІА. Ф. Р-423. Оп. 1. Спр. 3: 1-5). Влада намагалася вирішити цю проблему і відповідно до розпорядження ради міністрів СРСР у 1948 р. були встановлені єдині норми компенсацій музикантам, які користувалися власними музичними інструментами (КУІА. Ф. Р-423. Оп. 1. Спр. 23: 16).

До вищезазначених проблем додавалися фінансові труднощі. Наприклад, у 1946 р. не було витрачено жодного карбованця на капітальне будівництво, придбання інструментів та обладнання, перевищення витрат над прибутками планувалося в обсязі 239 тис. крб., а реально становило 357 тис. крб., прибутку від концертів філармонія мала отримати 1281 тис. крб., а фактично заробила 379 тис. крб. (КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 1: 32).

Ізмаїльській філармонії не вистачало кваліфікованих кадрів, більшість з яких були актори, запрошені з Києва, також залучались артисти-аматори. Вже у 1947 р. до штату цього закладу, наприклад, входили художній керівник, режисер, концертмейстер, ансамбль народних інструментів, філармонічна та дві естрадні бригади. Крім творчих діячів, у філармонії працювали й адміністративно-управлінські співробітники. Керували цією музичною установою в різні періоди В. Івановський, В. Кобеляцький, А. Тарумов, Д. Меш, Х. Здиховський, В. Герасимов (КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 1: 35).

Ансамбль народних інструментів був утворений у 1945 р. До його складу входили троє співаків-солістів, октет балалайок і ведучий-декламатор, найбільшим успіхом у глядачів користувалися інструменталісти І. Белін, Д. Гризодуб, вокалісти С. Рябов, Т. Панчук, Л. Шевченко, які виконували твори високої технічної складності (КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 17: 16). Наприклад, за 9 місяців 1946 р. цей колектив дав на Ізмаїльщині 96 концертів, гастрольних – 48, незважаючи на брак інструментів, футлярів для них, пюпітрів, відсутність не лише костюмів для виступів, але й повсякденного одягу та взуття (КУІА. Ф. Р-423. Оп. 1. Спр. 2: 11-12, 14).

Репертуар музичних і літературних колективів філармонії формувався відповідними партійними і радянськими органами. Про це свідчать списки рекомендованих творів для концертів і програм, зокрема, для літературно-музичних концертів, присвячених пам'яті В. Леніна, твори улюблених композиторів В. Леніна, пісні для дітей, народні й революційні пісні, російські пісні, вокальні твори для голосу з фортепіано, літературні твори загалом та окремо, твори певного автора, твори, присвячені автору, вокальні твори на тексти автора (Т. Шевченка, Лесі Українки та ін.), твори для симфонічного оркестру, твори для голосу в супроводі фортепіано з вказівками про те, в яких виданнях і бібліотеках їх можна знайти або вони будуть надані філармонії (КУІА. Ф. Р-423. Оп. 1. Спр. 23: 20-30).

З початку своєї роботи філармонія для ознайомлення жителів області з творчістю відомих літературних і музичних діячів організувала музично-літературний лекторій. До одного з перших його тематичних планів було включено цикл лекцій: історія російської музики XIX ст. (представники побутового романсу О. Аляб'єв, О. Гурильов, О. Варламов, твори композитора М. Глінки), музичне життя 60-х років XIX ст. (А. Рубінштейн, «могутня купка», українська народна пісня, О. Пушкін у музиці, М. Лермонтов у музиці) (КУІА. Ф. Р-423. Оп. 1. Спр. 2: 8).

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 52

Концертно-естрадні бригади розпочали свою творчу роботу в 1947 р. Одна з них включала артиста розмовного жанру, жанрову співачку, соліста-інструменталіста, артистів балету і цирку та піаніста-концертмейстера, до другої входили артист розмовного жанру, співачка, артисти цирку та акомпаніатор. У програмі цих колективів були представлені різні жанри естрадного мистецтва. Артисти виступали з концертами в районах і колгоспах області, а також у гастрольних поїздках у Полтавську, Сумську, Чернігівську області й Білоруську, Молдавську РСР. Популярністю у публіки незмінно користувалися артисти Г. Лотоцький, В. Нардега, Є. Демишкан, В. Кравцова та ін. (КУІА. Ф. р-745. Оп. 1. Спр. 17: 1).

Творча діяльність колективу філармонії була доволі активною і різноплановою. Вона охоплювала концерти і музичні вистави, тематичні лекції-концерти, літературно-музичні вечори, гастролі, запрошення й сприяння виступам театрів і музичних колективів з інших міст УРСР і СРСР тощо. Репертуар філармонії складався з радянських пропагандистських творів, наприклад, «Пісня про Сталіна», «Про батька народного, Сталіна рідного», «Пісня про Хрущова», патріотичних – «Україна моя», «Світи, наше сонце», народних російських, українських, білоруських, словацьких та інших пісень. Цікаво, що у художньо-репертуарному плані на 1948 р. була зроблена примітка про необхідність додати до репертуару твори на «оборонну, колгоспну тематику, про соціалістичну працю, а також пісні, створені українським народом на тексти Т. Шевченка» (КУІА. Ф. р-745. Оп. 1. Спр. 4: 6-8).

Багато заходів філармонія проводила до різного роду річниць, ювілеїв, державних і радянських свят: на честь 30-річчя ВЛКСМ, 30-річчя соціалістичної революції, 30-річчя України, 100-річчя філармонічної роботи у м. Одеса. Колектив проводив лекції-концерти в клубах і будинках культури міста й області, які супроводжувалися пропагандистськими лекціями: «Пісні радянської молоді», «Маяковський і комсомол», «Письменник героїчного покоління М. Островський», «Вечір музики, пісні і художнього слова» (КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 4: 2).

Для популяризації класичних музичних творів проводилися лекції-концерти так званого університету музичної культури за наступними темами: «Українські радянські композитори», «Лауреати Сталінської премії», «Класики російської й української музики», «Західноєвропейські класичні композитори». Колектив філармонії представляв глядачам багато тематичних концертів, як-от: «Пісні нашої великої Батьківщини», «Сторінками радянських опер», «Пісня Великої Вітчизняної війни», «Пісні народів СРСР».

Незважаючи на ідейно-партійний зміст, використовувалася цікава форма проведення літературно-музикальних вечорів спільно з одеським відділенням Спілки письменників України. Репертуар естрадно-філармонічного відділення та групи розмовного жанру також не виходив за межі вимог часу і влади, з примітками, що до нього будуть включатися нові пісні й романи радянських композиторів, які отримує філармонія з Ленінградського, Московського та музичного фондів УРСР, а також злободенні матеріали видань «Перець», «Крокодил», «Огоньок», «Зміна», «Літературна газета» (КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 4: 9-15).

На виконання постанови Ради міністрів УРСР про обслуговування прикордонних районів ці установи за 8 місяців 1951 р. представили глядачам 202 спектаклі та 141 концерт професійними колективами і 128 – музичними школами. Перед жителями прикордонних районів також виступали гастрольні колективи Кишинівського музично-драматичного театру, Бельцького російського драматичного театру, оркестру народних інструментів Молдавської РСР та ін. У м. Ізмаїл відбулося 155 вистав і 43 концерти із загальної чисельності всіх проведених у регіоні. Вистави проходили в приміщенні обласного драматичного театру, а концерти – у літньому театрі філармонії, в будинках

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 52.**

культури Барановки і Копаної Балки та на підприємствах міста (КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 4: 4-5).

Колектив філармонії обов'язково повинен був «обслуговувати» сільські населені пункти безкоштовними виступами під час передвиборчих, посівних, збиральних кампаній, концертними виступами були охоплені майже всі райони області. Також у репертуарних планах були спеціальні програми і спектаклі для дітей.

Серед колективів, які філармонія запрошувала на гастролі, зазначено Московський драматичний театр, Кіровоградський театр російської комедії, Київський російський театр, ансамбль Тбіліської оперети, Московську й Ленінградську естраду, Державний Російський народний оркестр, Молдавський державний джаз-оркестр, ансамбль балету Київського театру опери і балету, ансамбль Кето-Джапарідзе, жіночий ансамбль акордеоністок, концертну бригаду Кишинівського будинку офіцерів, симфонічний оркестр Одеської державної філармонії та окремих, популярних у той час, артистів. Лише за перше півріччя 1950 р. так звані сторонні колективи дали в місті й області 38 концертів (КУІА. Ф. Р-423. Оп. 1. Спр. 23: 9). Проте деякі колективи не приїхали на гастролі через брак приміщення для виступів у м. Ізмаїл.

Щодо висвітлення музичного життя на шпальтах обласної газети, то слід зазначити, що зустрічаються лише поодинокі замітки про гастролі тих чи інших творчих колективів. Так, в одному з дописів за 1946 р. розповідається про організовані обласною філармонією гастролі колективу артистів Державного цирку (Буніковська, 1946, №71: 4), за 1952 р. – про успішні концерти на Ізмаїльщині Буковинського жіночого вокального квартету Чернівецької обласної філармонії (Надеждін, 1952, №20: 4), виступи артистів Ізмаїльської філармонії перед шахтарями Сталінської області на Донбасі (Гурич, 1952, №8: 2).

Характерною рисою розвитку Ізмаїльської області у повоєнний період була швидка урбанізація регіону й значне зростання чисельності міського населення, за період 1945-1950 рр. – на 27,5% (Ільїн, 2021: 198). Дозвілля населення, частина якого ще донедавна мешкала у сільській місцевості та не мала традиції і звички відвідувати театри і філармонію, повинна була забезпечити мережа культурно-просвітніх закладів, до якої належали: будинок народної творчості, будинки культури, лекційні бюро, бібліотеки, музеї, клуби та гуртки. В Ізмаїльській області діяльністю цих установ керував відділ культурно-просвітницької роботи Облвиконкому, який у 1945 р. було реорганізовано в Ізмаїльський обласний відділ культурно-просвітницької роботи. Обласний будинок народної творчості розпочав свою роботу в м. Білгород-Дністровський у 1944 р., а з січня 1951 р. продовжив працювати у м. Ізмаїл. Основними напрямками діяльності цієї установи були: організація концертів, оглядів, виставок, робота з репертуаром, методична, кадрова, фольклорна робота, співпраця з художниками-аматорами й майстрами прикладного мистецтва (КУІА. Ф. Р-452. Оп. 1. Спр. 23: 1-9). Вивчення історії і діяльності Обласного будинку народної творчості ще має стати предметом окремого дослідження. У 1946 р. на Ізмаїльщині діяло 3 міські клуби, 13 районних будинків культури та клубів, 168 сільських та 5 профспілкових клубів (Крюченкова, 2021: 188). Як і всі заклади культури, вони послугоувалися у своїй діяльності рішеннями «партії і уряду». Крім агітаційно-пропагандистської діяльності, ці заклади займалися організацією і проведенням концертів, літературних вечорів, виставок, при будинках культури з метою популяризації творів російських, українських та радянських поетів, письменників і драматургів, композиторів створювалися різноманітні гуртки: художньої самодіяльності, хорові, драматичні, музичні, танцювальні, літературні тощо. У 1945 р. в Ізмаїльській області працювало 445 подібних гуртків (Крюченкова, 2021: 190).

Про один із таких гуртків у с. Приморське розповідається на шпальтах газети «Придунайська правда». Автор зазначав, що у своїй роботі колектив керувався постановою ЦК ВКП(б) про репертуар театрів та рішеннями листопадового пленуму ЦК КП(б)У про становище і заходи покращення ідеологічної роботи партійних організацій

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 52

України. Відповідно, в репертуарі непрофесійного творчого об'єднання були п'єси «Пропозиція» А. Чехова, «Прибуткове місце» М. Островського, «Скарб» О. Ульянинського, «Брати» Г. Мдівані, «Два товариші» А. Глебова. Також керівниця гуртка О. Іщенко вказала, що їм не вистачало літератури, не було художника і декоратора (Іщенко, 1952, №21: 3).

«Велике політичне завдання» було поставлене перед культурно-просвітніми закладами напередодні виборів до Верховної ради СРСР у 1946 р. – організувати художню самодіяльність в області для обслуговування виборчої кампанії. Було розроблено детальний план заходів реалізації цього завдання, який передбачав проведення районних і обласного оглядів художньої самодіяльності, інструктивно-методичні семінари, методичні виставки з програмами виступів художніх бригад і самодіяльних гуртків, рекомендований репертуар, методичні листи і навіть форми звітності (КУІА. Ф. Р-452. Оп. 1. Спр. 5: 1-3). Подібні заходи організовувалися до всіх ювілейних дат, радянських свят, присвячувалися відомим радянським постатям, видатним діячам культури і мистецтва. З метою отримання прихильності молдавського й болгарського населення у післявоєнний період радянська влада залучала Обласний будинок народної творчості для здійснення перекладів радянських творів болгарською мовою, придбання репертуарів молдавською мовою (Крюченкова, 2020: 188).

Репертуар художньої самодіяльності визначався постановою ЦК КП(б)У 1946 р. «Про репертуар художньої самодіяльності культурно-просвітніх закладів». Самодіяльним колективам централізовано видавалися друковані примірники п'єс українських, російських і зарубіжних драматургів, збірники текстів і нот пісень, постановки танців, довідники для керівників хорів, духових, струнних оркестрів, самоучителі гри на різних музичних інструментах тощо (КУІА. Ф. Р-452. Оп. 1. Спр. 15: 1-7).

Найбільше публікацій «Придунайської правди» за 1945-1953 рр. присвячено саме подіям, пов'язаним із художньою самодіяльністю і народною творчістю. Як уже зазначалося, на підприємствах і в колгоспах створювалися самодіяльні народні колективи, які брали участь у місцевих, обласних і республіканських оглядах художньої самодіяльності, виступали на відзначеннях радянських свят. Так, із допису «На обласному огляді художньої самодіяльності», опублікованому в одному з номерів за 1945 р., дізнаємося, що в цьому огляді брали участь самодіяльні колективи загальною чисельністю 510 осіб з 12 районів і 3 міст. Серед усіх учасників особливо успішними були виступи хору Татарбунарського району, ансамблю пісні й танцю Суворовського району, хороших колективів с. Михайлівка Саратського та Лиманського районів, художнє читання піонервожатої з Ново-Іванівської школи. Показовими є номери, з якими ці колективи виступали. Наприклад, концерт розпочався з виконання гімну Радянського Союзу, потім звучала грузинська народна пісня «Суліко» та російська «Калинка», інший колектив виконував «Пісню про Сталіна», «Наш тост», болгарську народну пісню «Стояло три героїні» й молдавський народний танок «Ранок», ще один хор представив лише російські й молдавські народні пісні. Завершив автор статтю висновком про те, що у піснях, які звучали зі сцени, «трудящі прославляли свою визволительку-героїчну Червону Армію і великого полководця маршала Радянського Союзу товариша Сталіна» (Матюшок, 1945, №27: 2). Подібні огляди художньої самодіяльності проводилися щорічно. У 1951 р., наприклад, творчий огляд талантів назвали «національним за формою, соціалістичним за змістом», учасниками якого стали 232 колективи чисельністю 3032 особи (Кобеляцький, 1951, №3: 2).

Зі збільшенням чисельності закладів культури в області зростала потреба в культурно-мистецьких кадрах. В області впродовж досліджуваного періоду працювали спеціалізовані державні навчальні заклади – дитяча музична школа, музична школа для дорослих у м. Ізмаїл, дитяча музична школа, музична школа для дорослих у м. Б.-Дністровський, дитяча музична школа у м. Рені. Наприклад, у дитячій музичній школі

м. Ізмаїл у 1948-1949 н.р. навчалося 250 учнів у класах: фортепіано, скрипка, віолончель, акордеон, духові й народні інструменти, акомпанемент, капельмейстер, сольфеджіо, хор, елементи теорії, музична література (КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 1: 18-19), а в музичній школі для дорослих – 70 вихованців у класах: фортепіано, вокал, баян, акордеон, духові й народні інструменти, скрипка (КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 7: 24). Випускники цих музичних установ, отримавши направлення в райони області, сприяли розвитку художньої самодіяльності й поширенню музичної культури.

Зустрічаються поодинокі публікації, що містять елементи критики місцевої влади за їх «недопустиме ставлення до культури і мистецтва». Так, в одному з дописів «Ізмаїльські меценати або фортепіано-піаніно-роялеманія» в рубриці «Замість фейлетону» автори висміюють розподіл власності державного клавішного фонду (піаніно і роялі) без документів і відповідного обліку тим організаціям, які «конче їх потребували» – рибному тресту, відділу здоров'я, конторі заготівлі худоби, міськвиконкому тощо (Вавілов, Вороніч & Нечаєв, 1945, №116: 4).

Важливою складовою культурного розвитку регіону було театральне життя у місті Ізмаїл і області. Осередками цього життя були два обласних державних театри: музично-драматичний український й російський драматичний імені Т. Г. Шевченка, діяльність яких розглядалася автором в окремій статті (Церковна, 2021). Репертуар, режисерів, художників, композиторів, дати прем'єр нових вистав театрів затверджував Комітет у справах мистецтв УРСР.

Творча робота театральних колективів знайшла відображення на шпальтах обласної газети. Наприклад, фіксуємо допис про прем'єру спектаклю «Маруся Богуславка» Ізмаїльського музично-драматичного українського театру, яка містить інформацію про акторів, доволі критичний аналіз їхньої гри на сцені, створення прекрасних образів артистами А. Молдован, Є. Орленко, Н. Педошенко, Л. Романовою, В. Сушко, побажання більш глибокої розробки сценічних образів іншим акторам (Чайкін, 1945, №161: 4]. Один із дописів за 1952 р. присвячений новій виставі для дітей «Зірка миру» про боротьбу французького народу за мир, «проти американських і «своїх» паліїв» Ізмаїльського музично-драматичного українського театру (Маяцький, 1952, №38: 2).

Зазначимо, що газета публікувала статті не лише кореспондентів, зустрічаються замітки, написані акторами й режисерами, а також у формі відгуків звичайних громадян, які подивилися ту чи іншу виставу. Прикладом може бути низка відгуків, надрукованих на сторінках обласної газети, про враження від спектаклю Ізмаїльського музично-драматичного українського театру за п'єсою лауреата Димитрівської премії О. Василєва «Земний рай», присвяченій боротьбі болгарського народу за звільнення від «імперіалістичного ярма» (Орлов, Мальований & Тартаковський, 1952, №255: 4). Своїми емоціями на папері поділилися інженер-капітан морського флоту, голова колгоспу, завідувач відділенням лікарні. Можемо лише припускати, чи були вони справжніми авторами цих дописів.

На шпальтах обласної газети зустрічаються оголошення про вистави у драматичному театрі ім. Т. Г. Шевченка – «Пробачте, будь ласка», «Хто сміється останній», «Машенька»; кінотеатр ім. Суворова – «Вершники», «Дума про козака Голоту», «Незвичайна дружба», «Молода гвардія», «Броненосець Потьомкін», «Альоша Птіцин виробляє характер», «Як гартувалася сталь», «Весілля з приданим», «Багата наречена», «Олександр Пархоменко», «Руслан і Людмила»; кінотеатрі «Побєда» – «Слуга двох панів», «Нерозлучні друзі», «Застава в горах», «Честь товариша», «З юним серцем» (В театрі і кіно, 1954, №1: 4)

На сторінках газети друкувалися повідомлення про гастролі театрів у Кілійському, Лиманському, Татарбунарському, Тузлівському, Ренійському та Суворівському районах області. Російський драматичний театр імені Т. Г. Шевченка демонстрував свої вистави в

Білгород-Дністровському, Бердичеві, Івано-Франківську, Кишиневі, Луцьку, Одесі, Рівному, Тернополі, Умані, Черкасах та інших населених пунктах України та Молдови.

Театральне життя Ізмаїла не обмежувалося виставами місцевих театрів. Свої спектаклі показували в місті творчі колективи Одеського театру Червоної Армії, Молдавського музично-драматичного, Бельцького російського драматичного театрів. Так, у 1951 р. Молдавський музично-драматичний театр провів у м. Ізмаїл 18 спектаклів, серед яких «Вільний вітер» і «Син клоуна» І. Дунаєвського, «Трембіта» Ю. Мілютіна, «Промінь в п'їтмі» М. Расса, «Люди доброї волі» А. Мдівані, «Наталка Полтавка» І. Котляревського, Бельцький російський драматичний театр – 17 спектаклів, як-от: «Овод» Е. Войніч, «Підступність і любов» Ф. Шиллера, «Літній день» Ц. Солодаря, «Кумедний випадок» К. Гольдоні (КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 17: 24). В одній із статей, надрукованих у «Придунайській правді», кореспондент розповідав читачам про гастролі Одеського театру Червоної Армії з виставою «Чужа тїнь» К. Симонова. Цікаво, що епіграфом до п'єси, на думку автора, може бути висловлювання В. Молотова про те, що у Радянському Союзі не всі звільнилися від «підлабузництва і раболїпства перед Заходом, перед капіталістичною культурою...Не звільнившись від цих ганебних пережитків, не можна бути справжньою радянською людиною». У дописі наголошується, що колектив театру на чолі з постановниками В. Федоровим й І. Беркун представив нову п'єсу К. Симонова «на високому ідейному і художньому рівні, показали виставу глибоко патріотичну, політично насичену і партійну», в якій були задіяні і створили достовірні й колоритні образи заслужені артисти республіки А. Аркадьєв, Я. Заславський, актори І. Беркун, А. Романова, В. Дальський, Т. Горценко, С. Стрепетов, В. Іздеберська, К. Скоморовська (Черніговський, 1949, №157: 4).

Висновки. У повоєнний період до мережі досліджуваних культурно-мистецьких закладів Ізмаїльської області належали: музично-драматичний український театр, російський драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка, обласна філармонія, обласний будинок народної творчості, дитячі музичні школи у містах Ізмаїл, Білгород-Дністровський та Рені, музичні школи для дорослих у містах Ізмаїл і Білгород-Дністровський, колективи художньої самодїяльності, різноманітні гуртки: художньої самодїяльності, хорові, драматичні, музичні, танцювальні, літературні тощо. Культурне життя у післявоєнний період у регіоні мало суперечливий характер. Воно вирізнялося надзвичайно слабкою матеріально-технічною базою, відсутністю належного фінансування, загальних і спеціальних приміщень, музичних інструментів, сценічного та музичного обладнання, часто відсутністю, а іноді недостатньою кількістю та низьким професійним рівнем працівників, браком фахової та методичної літератури, житловими і побутовими проблемами технічних і творчих працівників. Робота культурно-мистецьких установ перебувала під постійним контролем партійних і радянських органів, які розглядали їх як інструмент пропаганди радянського патріотизму й способу життя, ідей інтернаціоналізму, формування нової радянської ідентичності, поступово розмиваючи і знецінюючи національне забарвлення культури етносів регіону.

Незважаючи на соціалістичний зміст культурних процесів, централізацію та ідеологічний тиск, у регіоні було відновлено й значно розширено мережу культурно-мистецьких установ, що дозволило підняти культурний рівень населення, ознайомити його з творами радянських і зарубіжних митців, гуртки і художня самодїяльність наблизили культуру і мистецтво до широких верств населення, відволікали його від важкого повоєнного повсякдення. Найбільш яскраве відображення культурно-мистецьке життя краю знайшло в регіональній пресі. Аналіз публікацій обласної газети «Придунайська правда» уможливив доповнення архівних матеріалів для повнішого відтворення культурних процесів у регіоні.

Варто зазначити, що поглибленого вивчення потребують такі складові культурного процесу, як освіта, наука, література, кіно, образотворче і прикладне мистецтво, специфіка

міського й сільського культурного життя тощо.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

- Буніковська В. Цирк на сцені. *Придунайська правда*. 1946. №71.
- Вавілов Г., Вороніч Н., Нечаєв А. Ізмаїльські меценати або фортепіано-піаніно-роялеманія. *Придунайська правда*. 1945. №116.
- Гурич С. Артисти Ізмаїльської філармонії в гостях у шахтарів Донбасу. *Придунайська правда*. 1952. №8.
- Ільїн О. Демографічні процеси в містах Ізмаїльської області УРСР у повоєнний період. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Історичні науки*. Випуск 50. 2021. С. 195-210.
- Іщенко О. На клубній сцені. *Придунайська правда*. 1952. №21.
- Кобеляцький В. За новий підйом народної творчості. *Придунайська правда*. 1951. №3.
- Крюченкова Н. Вплив діяльності культурно-просвітніх закладів на повсякденне життя населення Ізмаїльської області УРСР у другій половині 40-х рр. ХХ ст. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Історичні науки*. Випуск 50. 2021. С. 186-194.
- Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі – КУІА). Ф. Р-1004. Оп. 1. Спр. 3. 56 арк.
- КУІА. Ф. Р-423. Оп. 1. Спр. 2. 14 арк.
- КУІА. Ф. Р-423. Оп. 1. Спр. 3. 10 арк.
- КУІА. Ф. Р-423. Оп. 1. Спр. 23. 55 арк.
- КУІА. Ф. Р-452. Оп. 1. Спр. 5. 8 арк.
- КУІА. Ф. Р-452. Оп. 1. Спр. 15. 18 арк.
- КУІА. Ф. Р-452. Оп. 1. Спр. 23. 9 арк.
- КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 1. 39 арк.
- КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 4. 41 арк.
- КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 7. 41 арк.
- КУІА. Ф. Р-745. Оп. 1. Спр. 17. 24 арк.
- Матюшок М. На обласному огляді художньої самодіяльності. *Придунайська правда*. 1945. №27.
- Маяцький А. «Зірка миру». *Придунайська правда*. 1952. №38.
- Надеждін І. Зростаючий творчий колектив. *Придунайська правда*. 1952. №20.
- Орлов М., Мальований А., Тартаковський І. Глядачі про виставу «Земний рай». *Придунайська правда*. 1952. №255.
- Романюк І. М. Соціально-економічне та культурне становище сільських населених пунктів Українського Подунав'я у 1940-х-на початку 1950-х рр. *Український селянин*. Випуск 8. 2004. С. 290-292.
- Татарко І. І. Соціально-економічний та культурно-освітній розвиток болгарського населення Ізмаїльської області УРСР та півдня МРСР в 1944-1954 рр. *Гілея: науковий вісник*. Вип. 101 (10). 2015. С. 80-84.
- Татарко І. І. Формування болгарської інтелігенції в Ізмаїльській області УРСР та на півдні МРСР (1944-1954 рр.). *Гілея: науковий вісник*, Вип. 102, 2015. С. 101-104.
- Титаренко О. Ю. Нормативно-правове регулювання культурної сфери в Українській РСР у повоєнний період. *Правовий часопис Донбасу*. № 3 (68). 2019. С. 35-43.
- Церковна В. Регіональна преса як засіб формування радянської ідентичності у післявоєнні роки (за матеріалами газети «Придунайська правда»). *VII Дунайські наукові читання. Локальні ідентичності українського пограниччя: практики, взаємовпливи, шляхи інтеграції. Збірник наукових праць*. Ізмаїл : «ІРБІС», 2021. С. 37-44.

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 52

Церковна В. Ізмаїл театральний в 1946-1960-ті роки (за матеріалами місцевого архіву). *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Історичні науки*. Вип. 46. 2021. С. 144-151.

Циганенко Л. Ф. Матеріально-побутові умови життя студентів повоєнної доби (на матеріалах Білгород-Дністровського учительського інституту 1944-1949 рр.). *III Дунайські наукові читання: Голод 1946-1947 рр.: історичні, філософсько-психологічні та педагогічні аспекти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня 2017 року)*. Ізмаїл: «СМІЛ», 2017. С. 295-300.

Циганенко Л. Ф. Становлення історичної освіти в Подунав'ї (1940-1950 рр.). *Дунайські наукові читання: європейський вимір та регіональний контекст: міжнародна науково-практична конференція, м. Ізмаїл, 15-17 жовтня 2015 р.* Ізмаїл: СМІЛ, 2015. С. 80-84.

Чайкін Ю. Прекрасно зіграна вистава. *Придунайська правда*. 1945. №161.

Черніговський М. Патріотичний спектакль. *Придунайська правда*. 1949. №157.

REFERENCES

Bunikovs'ka V. (1946). Tsyрк na stseni [Circus on the stage]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №71.

Vavilov H., Voronich N., Nechayev A. (1945) Izmayil's'ki metsenaty abo fortepiano-pianino-royalemaniya [Izmail patrons or piano-pianino-royalism. The Danube truth. Izmail patrons or piano-pianino-grand paino mania]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №116.

Hurych S. (1952). Artysty Izmayil's'koyi filarmoniyi v hostyakh u shakhtariv Donbasu [Artists of the Izmail Philharmonic visiting miners of Donbass]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №8.

Pl'yin O. (2021). Demohrafichni protsesy v mistakh Izmayil's'koyi oblasti URSSR u povoyennyi period [Demographic processes in the cities of Izmail region of the Ukrainian SSR in the postwar period]. *Naukovyy visnyk Izmayil's'koho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Istorychni nauky* [Scientific Bulletin of Izmail State University for the Humanities. Series: Historical Sciences]. Vyp. 50. P. 195-210. [in Ukrainian].

Ishchenko O. (1952). Na klubniy stseni [On the club stage]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №21.

Kobelyats'kyu V. (1951). Za novyy pidyom narodnoyi tvorchosti [For a new rise of folk art]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №3.

Kryuchenkova N. (2021). Vplyv diyal'nosti kul'turno-prosvitnikh zakladiv na povsyakdenne zhyttya naseleण्या Izmayil's'koyi oblasti URSSR u druhiy polovyni 40-kh. rr. KhKh st. [The influence of cultural and educational institutions on the daily life of the population of the Izmail region of the Ukrainian SSR in the second half of 1940s.]. *Naukovyy visnyk Izmayil's'koho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Istorychni nauky* [Scientific Bulletin of Izmail State University for the Humanities. Series: Historical Sciences]. Vyp. 50. P. 186-194. [in Ukrainian].

Komunalna ustanova «Izmail'skyi arkhiv» (dali KUIA). F. P-1004. Op.1. Spr. 3. 56 ark.

KUIA. F. P-423. Op. 1. Spr. 2. 14 ark.

KUIA. F. P-423. Op. 1. Spr. 3. 10 ark.

KUIA. F. P-423. Op. 1. Spr. 23. 55 ark.

KUIA. F. P-452. Op. 1. Spr. 5. 8 ark.

KUIA. F. P-452. Op. 1. Spr. 15. 18 ark.

KUIA. F. P-452. Op. 1. Spr. 23. 9 ark.

KUIA. F. P-745. Op. 1. Spr. 1. 39 ark.

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 52.**

KUIA. F. P-745. Op. 1. Spr. 4. 41 ark.

KUIA. F. P-745. Op. 1. Spr. 7. 41 ark.

KUIA. F. P-745. Op. 1. Spr. 17. 24 ark.

Matyushok M. (1945). Na oblasnomu ohlyadi khudozhn'oyi samodiyal'nosti [At the regional review of amateur art]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №27.

Mayats'kyu A. (1952). «Zirka myru» [«Start of Piece»]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №38.

Nadyezhdin I. (1952). Zrostayuchyiy tvorchyiy kolektyv [A growing creative team]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №20.

Orlov M., Mal'ovanyy A., Tartakovs'ky I. (1952). Hlyadachi pro vystavu «Zemnyy ray» [Spectators about the play «Earthly Paradise»]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №255.

Romanyuk I. M. (2004). Sotsial'no-ekonomichne ta kul'turne stanovyshe sil's'kykh naselennykh punktiv Ukrayins'koho Podunav'ya u 1940-kh-na pochatku 1950-kh rr. [Social, economic and cultural situation of rural settlements of the Ukrainian Danube in the 1940s-early 1950s.]. *Ukrayins'kyi selyanyn* [Ukrainian peasant]. Vyp. 8. P. 290-292. [in Ukrainian].

Tatarko I. I. (2015). Sotsial'no-ekonomichnyy ta kul'turno-osvitniy rozvytok bolhars'koho naselennya Izmayil's'koyi oblasti URSS ta pivdnya MRSR v 1944–1954 rr. [Social, economic, cultural and educational growth of the Bulgarian population of the Izmail region of Ukrainian SSR and the south of Moldavian SSR in 1944–1954]. *Hileya: naukovyy visnyk* [Gileya: scientific bulletin]. Vyp. 101 (10). P. 80-84. [in Ukrainian].

Tytarenko O. Yu. (2019). Normatyvno-pravove rehulyuvannya kul'turnoyi sfery v Ukrayins'kiy RSR u povoyennyi period [Normative and legal regulation of the cultural sphere in the Ukrainian SSR in the postwar period]. *Pravovyy chasopys Donbasu* [Legal Journal of Donbass]. Vyp. 3 (68). P.35-43. [in Ukrainian].

Tserkovna V. (2021). Rehional'na presa yak zasib formuvannya radyans'koyi identychnosti u pisl'yavoyenni roky (za materialamy hazety «Prydunays'ka pravda») [Regional press as a means of forming Soviet identity in the postwar years (according to the newspaper «Prydunayska Pravda»)]. VII Dunays'ki naukovy chytannya. Lokal'ni identychnosti ukrayins'koho pohranyechchya: praktyky, vzayemovplyvy, shlyakhy intehratsiyi. Zbirnyk naukovykh prats' [VII Danube Scientific Readings. Local identities of the Ukrainian border: practices, mutual influences, ways of integration. Collection of scientific works]. Izmayil: «IRBIS», P. 37-44. [in Ukrainian].

Tserkovna V. (2021). Izmayil teatral'nyy v 1946-1960-ti roky (za materialamy mistsevoho arkhivu) [Izmail theatrical live in 1946-1960 (according to the local archives)]. *Naukovyy visnyk Izmayil's'koho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Istorychni nauky* [Scientific Bulletin of Izmail State University for the Humanities. Series: Historical Sciences]. Vyp. 46. P. 144-151. [in Ukrainian].

Tsyhanenko L. F. (2017). Material'no-pobutovi umovy zhyttya studentiv povoyennoyi doby (na materialakh Bilhorod-Dnistrovs'koho uchytel's'koho instytutu 1944-1949 rr.) [Material and living conditions of students of the postwar period (on the materials of the Belgorod-Dniester Teachers' Training Institute 1944-1949)]. III Dunays'ki naukovy chytannya: Holod 1946-1947 rr.: istorychni, filosofs'ko-psykholohichni ta pedahohichni aspekty: Materialy mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi (18-19 travnya 2017 roku) [III Danube Scientific Readings: The Famine of 1946-1947: Historical, Philosophical, Psychological and Pedagogical Aspects: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (May 18-19, 2017)]. Izmayil: «SMYL». P. 295-300. [in Ukrainian].

Tsyhanenko L. F. (2015). Stanovlennya istorychnoyi osvity v Podunaviyi (1940-1950 rr.) [Formation of historical education in the Danube region(1940-1950)]. Dunays'ki naukovy chytannya: yevropeys'kyi vymir ta rehional'nyy kontekst: mizhnarodna naukovy-praktychna konferentsiya, m. Izmayil, 15-17 zhovtnya 2015 r. [Danube Scientific Readings: European

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 52

Dimension and Regional Context: International Scientific and Practical Conference, Izmil, October 15-17, 2015]. Izmayil: SMYL. P. 80-84. [in Ukrainian].

Chaykin Yu. (1945). Prekrasno zihrana vystava [A well-played performance]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №161.

Chernihovs'kyu M. (1949). Patriotychnyy spektakl' [A patriotic play]. *Prydunays'ka pravda* [Prydunayska Pravda]. №157.

АНОТАЦІЯ

Однією із новітніх тенденцій сучасної вітчизняної історичної науки є подальша регіоналізація досліджень, поглиблена увага вчених до культурно-мистецького життя регіонів України, яке має свою специфіку. Традиційно під час вивчення післявоєнного періоду висвітлювалися питання відбудови, економічного розвитку, а культурний розвиток залишався на периферії дослідницьких уподобань. Ізмаїльщина не стала винятком. Специфіка культурного життя цього регіону належного висвітлення в українській історіографії не набула. На сучасному етапі це деформує розуміння ціннісних і світоглядних принципів населення регіону, залишає можливість різного роду пропагандистських впливів. Зважаючи на це, аналіз культурно-мистецького життя Ізмаїльської області у 1945-1953 рр. набуває особливої актуальності.

Оскільки культурне життя – це надзвичайно складний і різноплановий процес творчої діяльності в усіх сферах людського буття й свідомості, то авторка розглянула у статті лише театральне і музичне мистецтво та частково художню самодіяльність, проаналізувала роботу культурно-мистецьких закладів Ізмаїльської області у повоєнний період.

Проведене дослідження дозволило дійти висновку, що культурне життя в аналізованій період у регіоні мало суперечливий характер. Воно вирізнялося надзвичайно слабкою матеріально-технічною базою, відсутністю належного фінансування і проблемами, що з цим пов'язані, перебувало під постійним контролем партійних і радянських органів, які розглядали їх як інструмент формування нової радянської ідентичності, поступово розмиваючи і знецінюючи національне забарвлення культури етносів регіону. Незважаючи на соціалістичний зміст культурних процесів, централізацію та ідеологічний тиск, у регіоні було відновлено й значно розширено мережу культурно-мистецьких установ, що дозволило підняти культурний рівень населення, ознайомити його з творами радянських і зарубіжних митців. Аналіз публікацій обласної газети «Придунайська правда» надав змогу доповнити архівні матеріали для повнішого відтворення культурних процесів у регіоні.

Авторка статті зазначила, що подальшого поглибленого вивчення потребують такі складові культурного процесу, як освіта, наука, література, кіно, образотворче й прикладне мистецтво, специфіка міського й сільського культурного життя тощо.

Ключові слова: *повоєнний період, Ізмаїльська область, культурний розвиток, культурно-мистецьке життя, театральне мистецтво, музичне мистецтво, художня самодіяльність, регіональна преса, «Придунайська правда».*